

ЗОВНІШНЯ МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-2022 РОКИ: МІГРАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Винничук Р. О., Рубаха Н. В.

Постановка проблеми. За останні роки потік українських трудових мігрантів до Європейського Союзу привернув значну увагу як на інституційному рівні, так і на академічному. Політична та економічна нестабільність внаслідок анексії Криму та окупації територій Донецької та Луганської областей сприяли міграційним потокам значної частини населення. Відтак, з 2014 року трудова міграція стає все більш важливим фактором економічної ситуації в Україні.

Питання стоїть на політичному дискурсі з 2015 року, коли український парламент ухвалив Закон «Про зовнішню трудову міграцію». Після цього була розроблена Стратегія державної міграційної політики до 2025 року, яка містила комплекс амбітних цілей, таких як «створення необхідних умов для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство»¹.

З 24 лютого 2022 року питання міграції набрало обертів. Стратегічні цілі повернення українських мігрантів змінились на ефективну інтеграцію у європейському та світовому просторі українських утікачів. Військове вторгнення Росії в Україну призвело до глобальної міграційної хвилі шукачів притулку.

Науковці досліджують питання міжнародної міграції крізь спектр макроекономічних коливань, соціального та політичного напруження, впливу російського вторгнення на міграційні процеси. Подібні дослідження передбачають виокремлення загальних тенденцій, можливих сценаріїв розвитку міграційної ситуації та аналізування фактичних даних. Важливе завдання роботи полягає у відображенні взаємозв'язку теоретичних міркувань, пов'язаних з міграцією та фактичних аналітичних даних з офіційних ресурсів.

У питанні кореляції військового вторгнення та зовнішніх міграційних процесів варто дослідити вибірковість міграційних процесів, траєкторію міграційного руху, причини, що пояснюють короткострокову міграцію.

Мета дослідження полягає у комплексній оцінці впливу вибуху збройного конфлікту та дестабілізації безпекової ситуації в Україні на міграційні структури українців.

¹ Стратегія державної міграційної політики України на період 2025 року : Розпорядження Кабінету міністрів України від 12 лип. 2017 р. № 482-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80> (дата звернення: 27.04.2022)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика зовнішньої міграції в Україні часто висвітлюється у історичних, демографічно-статистичних, економіко-соціологічних дослідженнях, переважно через значний вплив та масштаби цього явища в країні. Україна є історичним донором міграційних потоків, і відповідна платформа досліджень формувалась з середини ХХ століття.

Існує чимало досліджень на національному та регіональному рівнях, які досліджують міграційне питання і розглядають вплив військового вторгнення на міграцію.

Так, наприклад, у національній доповіді «Українське суспільство: міграційний вимір» Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України розглядається питання міграції комплексно, в тому числі досліджено міграційні потоки з тимчасово окупованих територій².

Також дослідження питання міграції у період війни з Росією відображено у публікації «Українська міграція часи кризи: вимушена і трудова мобільність», опублікованій у рамках проєкту «Моніторинг української міграції: вимушена і трудова мобільність» під редакцією Душана Дрбохлава та Марти Ярошевич³.

Наукове видання «Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХХІ століття» за редакцією У.Я. Садової окреслює міграційні тренди у фокусі перспектив розвитку ринку праці, новітні фактори української трудової міграції, освітню міграцію та вимушене переміщення осіб⁴.

Малиновська О.А. у монографії «Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії» проводить огляд сучасної міграційної ситуації в світі, на Європейському континенті та в Україні, в тому числі розглядаючи фактори впливу окупації

² Українське суспільство: міграційний вимір: нац. Доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2018. 396 с. URL: https://www.idss.org.ua/archiv/Ukraine_migration.pdf (дата звернення: 27.04.2022)

³ Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність (2015–2016) за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду / Під редакцією Душана Дрбохлава, Марти Ярошевич. Громадська організація «Європа без бар'єрів». URL: <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf> (дата звернення: 27.04.2022)

⁴ Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХХІ століття: наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2019. 110 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190801.pdf> (дата звернення: 27.04.2022)

східних територій країни та анексії Криму на міграційні процеси⁵.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Найактуальніші тенденції сучасного контексту подій створюють передумови для академічного перегляду міжнародної міграції. Зокрема, важливо дослідити:

- вплив російсько-української війни 2014–2022 рр. на міграційні потоки в Україні, виокремивши два етапи – до повномасштабного вторгнення і після;

- правове регулювання міграційного питання країнами світу після 24 лютого 2022 року;

- інтеграційні аспекти та європейські зусилля як похідні фактори значного напливу українців у ЄС.

Формулювання цілей (постановка завдання).

Основні цілі дослідження базуються на:

- висвітленні показників зовнішньої міграції впродовж 1990–2019 рр.;

- виокресленні основних характеристик міграційних процесів у період окупації українських територій та анексії Криму Росією;

- дослідженні реакції та сприяння глобального суспільства щодо правової системи забезпечення захисту українців за кордоном та інтеграційних викликів.

Об'єктом дослідження є зовнішні міграційні процеси в Україні впродовж російсько-української війни 2014–2022 рр. Фактична інформація була отримана з державної статистики, статистичних даних відповідних міністерств та відомств, наявних матеріалів вибіркового досліджень, спостережень ООН, зокрема Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Методи дослідження охоплюють: аналіз документів, логічний синтез, аналіз, графічні методи.

Виклад основного матеріалу. Історична ретроспектива зовнішньої міграції українців відображає тривалі міграційні процеси, початок яких припадає на останню чверть XIX століття.

Дослідники визначають декілька хвиль переселенського руху в історії української еміграції. Остання з яких набула обертів після розпаду СРСР.

На початку 1990-х років, після падіння залізної завіси, громадяни України отримали можливість вільного пересування. З цього часу міграція українців завжди була синхронізована з тенденціями соціально-економічного розвитку країни: періоди стабілізації та зростання завжди демонстрували позитивне міграційне сальдо, а періоди економічного уповільнення та/або політичної нестабільності завжди супроводжувалися зростанням зовнішньої міграції.

⁵ Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-07/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf (дата звернення: 27.04.2022)

До російської анексії Криму та початку конфлікту на сході України масштаби трудової міграції українців характеризувались тенденцією до зниження у порівнянні з першим десятиліттям після розпаду СРСР.

Внаслідок військових заворушень була втрачена значна частина економічного потенціалу. Українська економіка зазнала серйозного впливу, скоротившись на 10,08% у 2014 році в порівнянні до попереднього. За даними Світового банку, у 2014 році річний ВВП України на душу населення становив 3000 доларів США (за поточним курсом курс), тоді як у 2013 році він становив 4000 доларів США. Крім того, як свідчать дані Статистичного комітету України, за перші чотири місяці 2015 р. реальна заробітна плата була знижена більш ніж на 20% у порівнянні з відповідним періодом 2014 р.⁶

Очевидно, що така ситуація створила умови для додаткового зростання міграційних намірів і, як наслідок, збільшення зовнішнього міграційного потоку. Одним із зафіксованих наслідків у цьому контексті є незначне, проте збільшення кількості громадян України, які звертаються за притулком в інших країнах. Натомість, ці події також сприяли широкомасштабному потоку внутрішніх вимушених переселенців.

Загалом, згідно аналітичних даних ООН, Україна стабільно впродовж 30 останніх років входить у десятку країн з найбільшою кількістю міжнародних мігрантів.

У таблиці 1 відображені показники зовнішньої міграції українців.

Варто зауважити, що у чисельності міжнародних мігрантів впродовж аналізованого періоду лише незначна частка осіб просили у країн-реципієнтів біженства. До 2015 року значення показника становить 0,1, у два наступні періоди – 0,2, що закономірно можна співвіднести з військовим вторгненням Росії та окупацією українських територій.

Дані ООН свідчать про те, що у 2019 нараховувалось 9,4 тис. біженців та шукачів притулку серед українського населення (табл. 1). Найбільше прохань про надання притулку зареєстровано в Італії, Німеччині, Іспанії та Польщі.

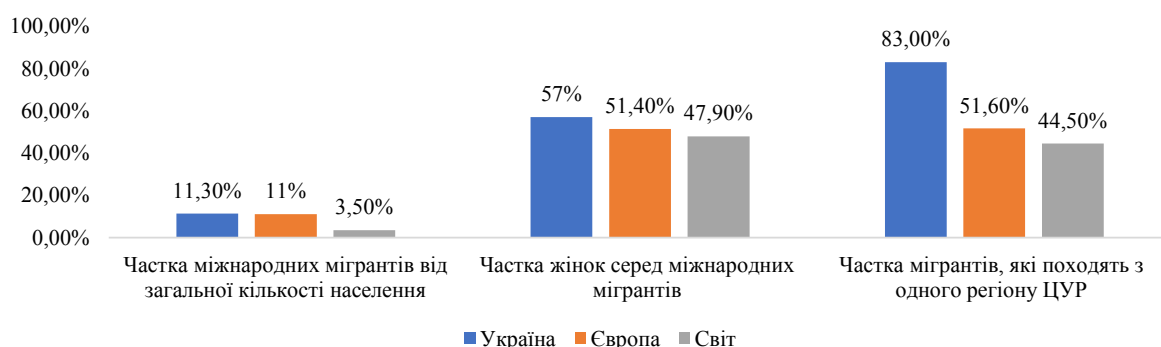
Абсолютна більшість зовнішніх мігрантів належить до економічно активного населення. Це підтверджує думку дослідників про те, що основним фактором посилення міграційних процесів стала економічна ситуація, яка прямопропорційно корельована з російським загарбницьким вторгненням в Україну.

У загальній кількості населення, частка міжнародних мігрантів з України становить 11,30%, що на 7,80% більше, ніж відповідне світове значення

⁶ GDP per capita of Ukraine (current US\$) – Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=UA> (дата звернення: 25.04.2022)

Показники міжнародної міграції в Україні

№	Показник	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2019
1.	Міжнародні мігранти (тисячі)	6 892,9	6172,3	5527,1	5050,3	4818,8	4915,1	4964
2.	Абсолютна різниця у кількості міжнародних мігрантів у порівнянні до попереднього періоду, %	-	-10,45	-8,63	-4,58	-10,45	2,00	0,99
3.	Міжнародні мігранти як частка від загальної кількості населення (відсоток)	13,4	12,1	11,3	10,8	10,5	10,9	11,3
4.	Біженці (тис.)	-	5,2	3,0	4,0	6,0	9,8	9,4
5.	Абсолютна різниця у кількості біженців у порівнянні до попереднього періоду, %	-	-	- 42,31	33,33	50,00	63,33	- 4,08
6.	Частка біженців від міжнародних мігрантів, %	-	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
7.	Жінки серед міжнародних мігрантів, %	57,2	57,2	57,1	57,1	57,0	57,0	57,0
8.	Середній вік міжнародних мігрантів, років	43,2	43,2	46,9	46,9	50,1	50,1	49,1
9.	Міжнародні мігранти за віковими групами, %							
9.1	0-19	13,9	13,9	9,5	9,5	5,7	5,7	6,3
9.2	20-64	69,4	69,4	71,5	71,5	73,6	73,6	73,2
9.3	65+	16,6	16,6	19,0	19,0	20,7	20,7	20,5
10.	Мігранти, які походять з одного ЦУР (відсоток)	87,4	85,5	83,0	83,0	83,0	83,0	83,0

Рис. 1. Порівняння показників України, Європи та світу у 2019 році⁷

показника. Частка жінок серед мігрантів в Україні у 2019 році становила 57%, що перевищує європейське та світове значення показника. Також, важливо зауважити, що частка українських мігрантів, які походять з одного регіону ЦУР значно перевищує показники світу та Європи (рис. 1).

Останній фактор вдало підтверджує показники чисельності тимчасової та циркулярної міграції українського населення.

2015 рік сприяв стрімкому зростанню кількості українців, які мігрують до ЄС, переважно до Польщі. На кінець 2019 року у Європі 1,3 млн українців мали дійсні дозволи на проживання. Випереджали їх лише року громадяни Марокко та Туреччини. Дослідники стверджують, що основними факторами, що вплинули на це явище, були: економічна та політична ситу-

ація в Україні, запровадження безвізового режиму та полегшення доступу до польського ринку праці.

Згідно даних 2021 року документи, що дають право на тривале перебування в Польщі, мають 500 тисяч іноземців, з них – 55% або 277 тисяч складають громадяни України. Для порівняння, у Польщі станом на жовтень 2015 року українці мали 52 тис. дійсних дозволів на проживання.

Ще більша міграційна динаміка спостерігається у випадку тимчасової міграції – кількість декларацій, які дозволяють особі влаштуватися на тимчасову роботу в Польщі, виданих у першому півріччі 2015 року, склала 400 тис. Це означає збільшення більш ніж у два рази – за весь 2014 рік громадянам України було оформлено 372 тисячі декларацій⁸.

⁷ International migrant stock 142019 URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp?2g2> (дата звернення: 25.04.2022)

⁸ Non-EU citizens with valid residence permit in the EU URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/product/-/asset_publisher/VWJkHuaYvLIN/content/ddn-20210119-2 (дата звернення: 25.04.2022)

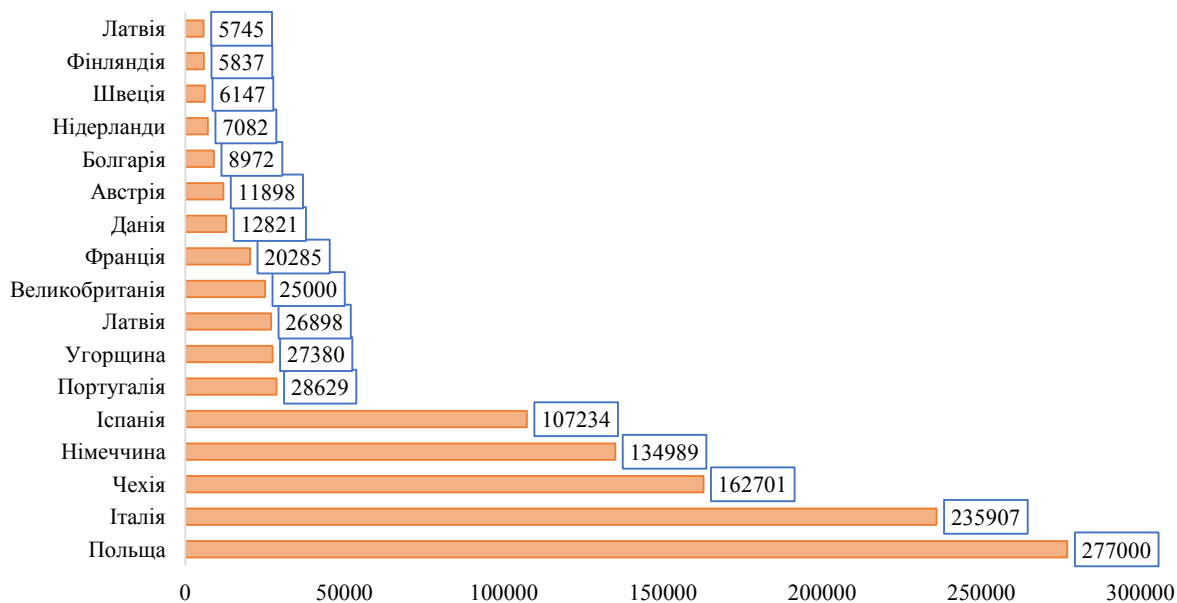

Рис. 2. Чисельність виданих дозволів українцям на проживання в країнах Європи у 2021 р.

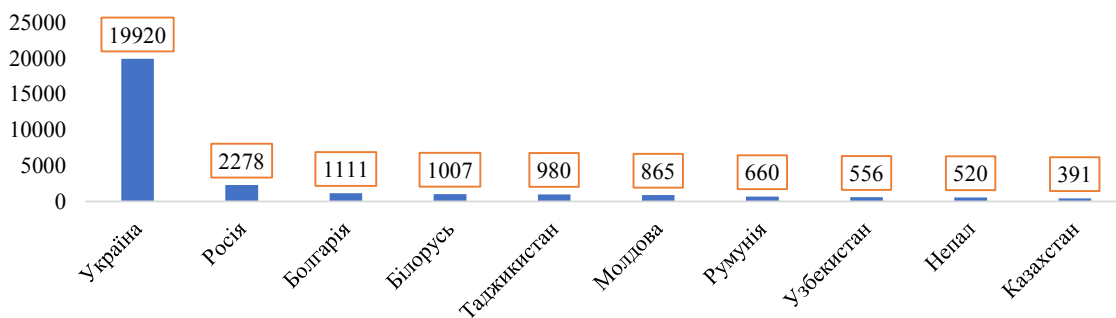

Рис. 3. Чисельність тимчасових дозволів у Великобританії⁹

Також, як приклад, проаналізовано чисельність тимчасових дозволів на перебування у Великобританії, де лідирує Україна. Протягом семи років з 2012 по 2018 рр. видача робочих віз громадянам України була досить стабільною (близько 5000 на рік). З 2019 року кількість робочих віз, виданих громадянам України, суттєво зросла, досягнувши у 2021 році 20485, причому 97% з них – це сезонні робочі візи.

Унаслідок російського вторгнення та окупації частини території у 2014 році Україна вперше за час своєї незалежності зіткнулася з явищем масового внутрішнього переміщення осіб (ВПО).

Відповідно до щомісячних звітів «Європа без бар'єрів» (вересень 2015 – квітень 2016), кількість ВПО постійно зростала на 3–5% щомісяця (з 1505570 офіційно зареєстрованих ВПО з початку

конфлікту і до вересня 2015 року до 1783361 у квітні 2016 року)¹⁰.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців станом на 5 березня 2021 року в Україні було обліковано 1461770 переселенців із тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим. Частка жінок становила 58,56%, чоловіків – 41,44% відповідно¹¹.

«Довоєнна» міграція характеризувалася значним міграційним потоком у Росію. Ще у 2005–2008 роках найпопулярнішими країнами були Росія, Італія та

⁹ Migration and the Ukraine crisis. URL: <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migration-and-the-ukraine-crisis/> (дата звернення: 27.04.2022)

¹⁰ Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність (2015-2016) за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду / Під редакцією Душана Дрбохлава, Марти Ярошевич. Громадська організація «Європа без бар'єрів». URL: <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf> (дата звернення: 26.04.2022)

¹¹ Regional Ukraine response. Situation Report № 15. URL: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/situation_reports/file/iom-regional-ukraine-response-external-sitrep-21042022-final.pdf (дата звернення: 27.04.2022)

Чехія, тоді як у 2010–2012 роках двома найпопулярнішими напрямками стали Росія та Польща¹².

Зі зрозумілих причин російський напрямок зовнішньої міграції з України характеризувався значним зниженням.

У зв'язку з загостренням українсько-російських відносин у березні 2015 року Міністерство закордонних справ України рекомендувало громадянам України «реально оцінити існуючі ризики та загрози та ретельно оцінити реальну необхідність поїздки» до цієї сусідньої країни.

Зі свого боку, Російська Федерація запровадила обмежувальні правила міграції для громадян України (крім тих, хто проживає в Криму та на Донбасі). Для тих українських громадян, які все ще обирали Росію як напрямок трудової міграції, за цих змінених умов залишалася тимчасова сезонна робота.

Україна також запровадила ряд заходів, спрямованих на посилення контролю на державному кордоні з Російською Федерацією. Зокрема, Україна додала нову вимогу щодо паспортного контролю: усі громадяни Російської Федерації повинні демонструвати міжнародні паспорти на кордоні (до цього змогли перетнути кордон за національними паспортами).

Тож правомірним було б припустити, що в результаті погіршення економічної ситуації в Україні, спричиненого військовим конфліктом, та знецінення доходів, отриманих українців у реальному вимірі відбулося збільшення масштабів трудової міграції українців до ЄС.

До внутрішніх факторів зовнішньої міграції у період до повномасштабного вторгнення належали:

- політична нестабільність та українсько-російський військовий конфлікт на сході країни, під час якого понад 1 мільйон людей втратили свої домівки та стали вимушеними внутрішніми біженцями із суттєво зниженою якістю життя;
- високий рівень безробіття в умовах зміни економічних умов, що є особливо загрозливим в окремих регіонах і галузях національної економіки;
- значне зниження рівня загального добробуту, особливо в Донецькій та Луганській області;
- неможливість мати достатньо високу заробітну плату для покращення умов життя;
- радикально нижчий рівень заробітної плати в Україні, ніж у будь-якій потенційній міграційній країні (кваліфікована праця в Україні часто оплачується менше, ніж будь-які некваліфіковані робочі спеціальності в країнах-реципієнтах).

Зовнішні соціально-економічні фактори міграції з України охоплювали:

- зростання попиту на низькокваліфіковану робочу силу в будівництві, сільському господар-

стві, сфері послуг у більшості європейських країн, оскільки їх мешканці відмовляються виконувати таку роботу через низьку оплату та/або низький соціальний статус;

- значно вищі зарплати та значно кращі умови роботи, ніж в Україні;
- наявність попиту на українських трудових мігрантів;
- потенційні можливості легалізувати свій статус у приймаючому суспільстві і таким чином отримати доступ до соціального та правового захисту.

До 2014 року трудова міграція була найпоширенішим елементом усіх міграційних потоків в Україні. Сьогодні міграція, сформована на основі потреби у захисті, яка пов'язана з повномасштабним вторгненням. 24 лютого 2022 року російські війська розпочали широкомасштабну загарбницьку війну проти України.

Ескалація конфлікту в Україні спричинила жертви серед мирного населення та руйнування цивільної інфраструктури, змушуючи людей залишати свої домівки в пошуках безпеки, захисту та допомоги. Жорсткість, з якою російські військові завдають ударів по всіх частинах України, викликає занепокоєння щодо примусового переміщення в безпрецедентних масштабах в новітній історії Європи. Сусідні країни ЄС, Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія, вже показали надзвичайно швидку та небюрократичну відповідь.

Згідно даних УВКБ ООН, агентства ООН у справах біженців війна в Україні вже змусила більше 11,7 мільйонів людей залишити свої домівки, з яких понад 5,4 млн людей втекли до сусідніх країн. Війна також призвела до масового внутрішнього переміщення. За оцінками, понад 7,7 млн людей є внутрішньо переміщеними особами¹³.

У таблиці 2 відображено загальний наплив переселенців з України в сусідні країни з 24 лютого 2022 року¹³.

Основна частина біженців прибуває в Шенгенську зону через Польщу, де зараз проживає майже 3 млн українських біженців, тобто більше половини від загальної кількості

За даними української влади, російські війська на окупованих Росією територіях України займаються примусовою депортацією людей з України до Росії, видаючи їх за біженців. За даними російського уряду, станом на 27 квітня до Росії виїхало 641752 осіб.

Подальший розподіл біженців із сусідніх східноєвропейських країн до Західної Європи відбувається природним чином відповідно до їх близькості, пропонування ресурсів та розміру українських громад у кожній країні. Спостерігається закономірність

¹² Лібанова Е.М. Зовнішня трудова міграція Українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна політика*. 2018. № 2(33). С.11-26

¹³ Operational Data Portal. *Ukraine Refugee Situation* URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 27.04.2022)

Загальний потік переселенців з України в сусідні країни

№	Назва місця розташування	Джерело	Дата дати	Населення
1.	Польща	Уряд країни	27 квітня 2022 року	2 968 716
2.	Румунія			801 453
3.	Російська Федерація			641 752
4.	Угорщина			507 849
5.	Республіка Молдова			439 290
6.	Словаччина			363 940
7.	Білорусь			24 857

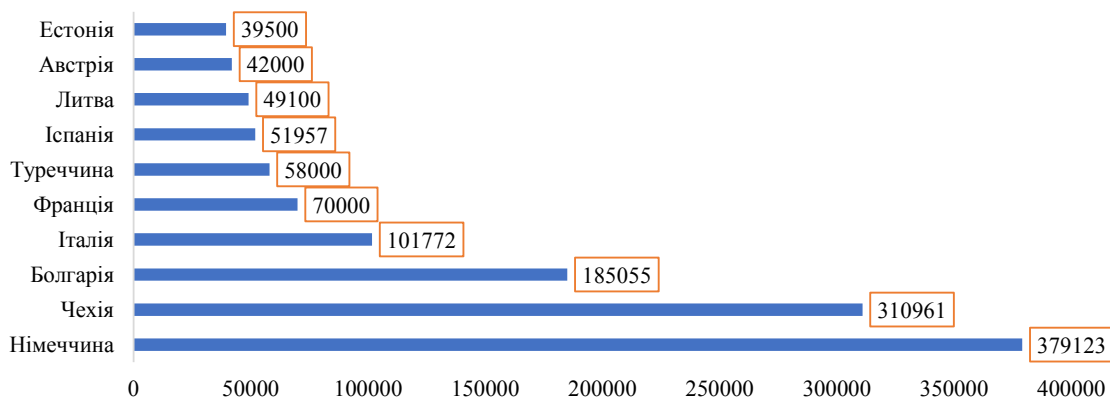

Рис. 4. Чисельність українських переселенців у різних країнах

між чисельністю українських переселенців і країною у якій уже є значна кількість українців з дозволами на проживання.

На рисунку 4 відображено чисельність втікачів з України у різних країнах згідно останніх оновлених даних урядів країн⁹.

Реальна кількість прибулих набагато більша, тому що процес реєстрації не може автоматично зафіксувати всіх тих, хто в'їжджає, вільно перетинаючи Шенгенську зону і приймається українськими членами сім'ї та друзями.

З початку березня 2022 року ЄС запровадив статус «тимчасового захисту» людям, які втікають з України через військове вторгнення Росії. Цей безпрецедентний крок забезпечить негайний захист в ЄС для українців і громадян третіх країн, які мають статус біженця або постійного проживання в Україні. Цей статус спочатку розрахований на один рік, але може бути продовжений до трьох років залежно від розвитку ситуації в Україні.

Основним документом, що регулює надання тимчасового захисту є Директива ЄС 2001/55/ЄС, яка була введена в дію Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022¹⁴.

Громадяни України та члени їх сімей, переміщені 24 лютого 2022 року і пізніше, мають право на отримання тимчасового захисту, але кожна держава-

член ЄС може на свій розсуд надати тимчасовий захист громадянам України, які перебували в ЄС до 24 лютого 2022 року з різних причин (у відпустці, у відрядженні чи втечі від можливої війни).

Після реєстрації у відповідних державних органах громадяни України можуть одразу скористатися наданими статусом правами:

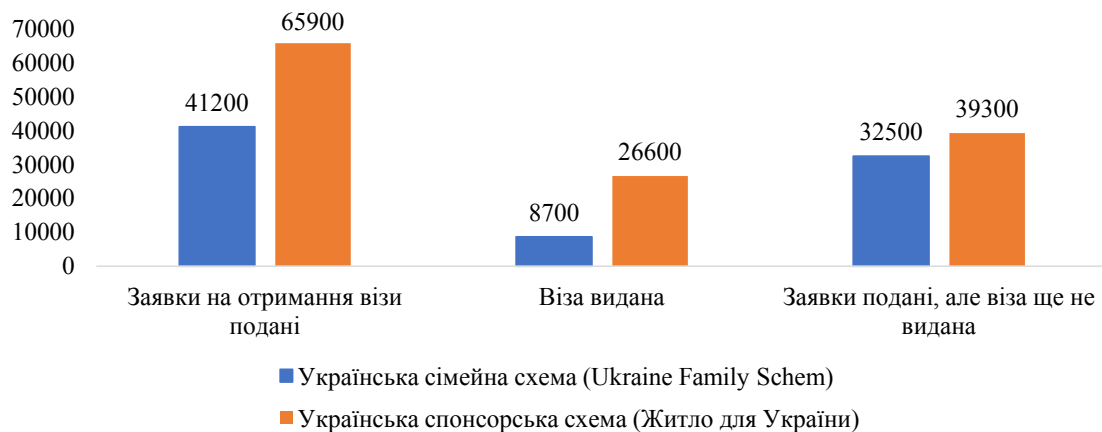
- право на проживання в країні, в якій вона звернулася за тимчасовим захистом;
- доступ до роботи, який можна отримати відразу з моменту звернення за захистом;
- доступ до житла (держава не гарантує житло, але компетентні органи/волонтерські організації можуть допомогти з його придбанням);
- медична допомога;
- соціальна допомога;
- доступ до освіти для дітей та підлітків.

Оскільки Данія не зобов'язана Директивою ЄС про тимчасовий захист через відмову від юридичних питань, парламент країни прийняв подібний спеціальний акт, який набув чинності 18 березня 2022 року¹⁵.

Спеціальний закон для українців передбачає: проживання до 17 березня 2024 року з можливістю продовження на один рік, а потім без продовження;

¹⁴ Temporary protection URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en (дата звернення: 25.04.2022)

¹⁵ New Danish law for those fleeing Ukraine mirrors EU Temporary Protection Directive URL: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/new-danish-law-those-fleeing-ukraine-mirrors-eu-temporary-protection-directive_en (дата звернення: 25.04.2022)

Рис. 5. Статистика отримання віз українцями за спеціальними схемами у Великобританії на кінець березня 2022⁹

- право на роботу, шкільну освіту, професійно-технічну освіту, медичні послуги, інтеграційну освіту;
- право на самодостатність та пільги на репатріацію (соціальні виплати);
- доступ до програми інтеграції (включаючи безкоштовну мовну школу та професійне навчання).

За даними міністерства, станом на 19 квітня 23 086 осіб подали заявки на проживання в Данії за спеціальним українським законом. Видано 5423 дозволи, тобто 23,5 % від загальної чисельності прохачів захисту¹⁶.

Підхід Великобританії є більш обмежувачим, ніж підхід ЄС у двох аспектах. Не всі українці автоматично мають право на участь, оскільки для подачі на візу потрібні або родинні зв'язки у Великобританії, або спонсорство¹⁷.

На рисунку 5 відображено статистику подачі на візу українцями за обома можливими варіантами.

Згідно з чинними правилами, щоб подати заяву на притулок у Великобританії, особа має спочатку перебувати у Великій Британії. Українські громадяни, на відміну від біженців з більшості інших країн, теоретично можуть в'їхати до Великобританії через Спільну зону подорожей з Республікою Ірландія, яка скасувала візові вимоги для України. Українці, які в'їжджають до Ірландії без візи, а потім їдуть до Великобританії, вважатимуться такими, що в'їхали нелегально, хоча це не заважає їм подати заяву про надання притулку.

У рамках відповіді уряду Канади на повномасштабне вторгнення Росії в Україну, Міністерство в справах питань імміграції, біженців та громадянства запроваджує нові потоки імміграції для українців.

Для українців, які хочуть тимчасово приїхати до Канади, створено Канадсько-український дозвіл на екстрені подорожі, доступний для осіб, які тікають з України. Кількість українців, які зможуть подати заяву, не буде обмежена.

21 квітня Сполучені Штати оголосили програму «Єдність для України» як ключовий крок до прихистку українців, які втікають від вторгнення Росії в Україну. «Єдність для України» дає можливість переміщеним громадянам України та найближчим членам їх сімей, які перебувають за межами США, тимчасово залишитися в країні на дворічний період. Українці, які беруть участь у «Єднанні для України», повинні мати спонсорство в США, що надаватиме їм фінансову підтримку на час перебування в США. Вони також матимуть право подати заяву на отримання дозволу на працевлаштування від USCIS¹⁸.

Зростання міграційних потоків з України ставить перед країнами, насамперед європейськими державами як основними міграційними магнітами, численні виклики та невизначеності:

- проблеми логістики та координації;
- економічний виклик для країн-реципієнтів;
- інтеграційний виклик.

Центральних державних ресурсів недостатньо для забезпечення належної логістики, житлового забезпечення та захисту мігрантів, які прибувають з України. Тож у багатьох державах українським втікачам надають перший захист за участі спонтанних ініціатив представників громадськості, які діють як окремі особи або як організовані платформи.

Таке швидке реагування з боку громадян створює завдання з управління та координації, щоб забезпечити ефективність зусиль, а також уникнути можливих проблем безпеки, з метою захисту українських жінок від сексуальної та професійної експлуатації та

¹⁶ Ukrainere får hurtigere adgang til arbejdsmarkedet. URL: <https://uim.dk/nyhedsarkiv/2022/april/ukrainere-faar-hurtigere-adgang-til-arbejdsmarkedet/> (дата звернення: 25.04.2022)

¹⁷ Homes for Ukraine scheme: frequently asked questions. URL: <https://www.gov.uk/guidance/homes-for-ukraine-scheme-frequently-asked-questions.uk>

¹⁸ USCIS Provides Information on Uniting for Ukraine. URL: <https://www.uscis.gov/newsroom/alerts/uscis-provides-information-on-uniting-for-ukraine>

виявлення та захисту неповнолітніх для запобігання торгівлі дітьми.

Житло для мільйонів українських шукачів притулку становить важливу економічну невизначеність, яку зараз неможливо оцінити через два фундаментальні питання: скільки людей в кінцевому підсумку покине Україну і як довго вони залишаться в ній.

Відповіді на ці питання залежать, у свою чергу, від тривалості та перебігу війни в Україні, від масштабів руйнування житла, інфраструктури, послуг та бізнесу під час конфлікту, а також від рівня послуг і підтримки, які пропонують європейські країни. Це формує важливий економічний виклик для країн-реципієнтів.

На додаток до тривалості війни, кількості та темпів прибуття, існує виклик щодо процесів інтеграції. Уряди держав усвідомлюють важливість комплексної імміграційної політики.

Знання іноземної мови є центральним елементом для успішної та стійкої інтеграції мігрантів та біженців на європейський ринок праці або ж іншої обраної країни. З метою сприяння економічній та соціальній інтеграції уряди багатьох країн запроваджують мовні курси. Окремі заходи охоплюють, спеціалізоване вивчення мови в залежності від вагомих потреб ринку праці. Європейський фонд навчання підтримує органи влади ЄС у зрівнянні з української та європейської рамок кваліфікації¹⁹.

Визнання професійних кваліфікацій може зробити значний внесок у зменшення інформаційної асиметрії на ринку праці і, таким чином, сприяти інтеграції до ринку праці.

Доступні емпіричні дослідження показують, що визнання професійної кваліфікації може збільшити можливості працевлаштування мігрантів на 25% і їхні заробітні плати на 20% у довгостроковій перспективі²⁰.

Доступ до роботи буде особливо складним для жінок, які виїхали з України з маленькими дітьми, оскільки, крім мовних труднощів є тягар батьківських обов'язків. А з огляду на те, що більшість утікачів становлять жінки та діти, цей шлях до інтеграції через працевлаштування на нинішній хвилі видається складнішим.

Проте особливістю інтеграційних процесів українців за кордоном у сучасних умовах є застосування віртуальних платформ для пошуку роботи,

що формується під впливом глобального розвитку Індустрії 4.0.

Такий спосіб є значно зручнішим для українських переселенців, оскільки передбачає цільову вибірку вакансій, які орієнтовані на них, а також зручність у використанні і нівелювання можливих складних ситуацій у випадку пошуку роботи через фірм-посередників та місцевих бірж праці.

У таблиці 3 відображено сервіси з пошуку роботи для українців, які були створені або набули популярності внаслідок повномасштабного вторгнення та значних міграційних процесів.

Полегшення доступу до ринку праці традиційно є центральним напрямком політики інтеграції, а також має вирішальне значення, враховуючи обмежені фінансові ресурси шукачів притулку.

Ще один інтеграційний виклик – значна чисельність дітей шкільного віку, що створює серйозні наслідки для шкільних систем посеред навчального року. Школярі зустрічаються з численними труднощами: проблемою адаптації, стресом, мовним бар'єром, відмінностями у навчальній програмі.

Держави ЄС уже впроваджують зусилля, спрямовані на залучення українських дітей до навчального процесу.

Для українських дітей у Кракові, Варшаві та Вроцлаві відкрили школи з українською програмою навчання за підтримки фундації «Незламна Україна». Основну частину педагогічного складу шкіл становлять вчителі з України, які опинились за кордоном у зв'язку з війною. Проєкт українських шкіл у Польщі реалізовуватиметься у довгостроковій перспективі та основним завданням ставить забезпечення дитини базовим правом на освіту та створення умов звичного навчального середовища.

У багатьох країнах українські студенти мають доступ до державної вищої освіти. Проте, враховуючи низку економічних факторів, багатьом студентам може знадобитися додаткова підтримка, в тому числі стипендії або забезпечення житлом. Невизначеність у фінансуванні ініціатив полягає у нерозумінні, скільки неукраїнських студентів зможуть отримати доступ до вищої освіти ЄС, а скільки продовжують навчання в Україні на дистанційній основі.

Наукова спільнота усього світу створила постійно оновлюваний список лабораторій, які готові прийняти українських студентів та дослідників. Уже зараз у цій базі є більше 2300 пропозицій для українців в університетах Німеччини, Польщі, США, Франції, Швейцарії та багатьох інших.

Численні заклади вищої освіти ініціювали підтримку українського студентства та на своїх веб-сайтах висвітлили особливості вступу та умов навчання.

У Німеччині функціонує платформа Support UAStudents, що пропонує підтримку українських

¹⁹ Fleeing Ukraine: access to jobs URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine/fleeing-ukraine-access-jobs_en (дата звернення: 25.04.2022)

²⁰ Workforce planning incorporating skills: State of the art / Philippe De Bruecker, Jorne Van den Bergh, Jeroen Belien, Erik Demeulemeester/ May 2015 European Journal of Operational Research 243(1) URL: https://www.researchgate.net/publication/271225144_Workforce_planning_incorporating_skills_State_of_the_art (дата звернення: 25.04.2022)

Сервіси з пошуку роботи для українців за кордоном

№	Сервіс	Веб-посилання	Характеристика
1.	Job Index	https://www.jobindex.dk/cms/jobs-for-ukraine	Тому ми в Jobindex створили цей сайт як для данських компаній, які хочуть запропонувати вакансії українським біженцям у Данії, так і для українців, які отримують унікальну можливість вийти на ринок праці Данії.
2.	Job Aid Ukraine	https://www.jobaidukraine.com/uk	Безкоштовний сайт, який заохочує компанії публікувати доступні вакансії для українців задля підтримки процесів інтеграції українських переселенців у Європейський ринок праці.
3.	Employ Ukraine	https://employukraine.org/	Платформа для пошуку кандидатів та публікування вакансій українців. На сьогодні база містить 7000+ кандидатів, 2500+ робочих місць
4.	Uaworks	https://uaworks.org/	Сервіс з пошуку роботи для українців у Європейських країнах. Станом на 11.04.2022 опубліковано 1153 вакансії
5.	Hire for Ukraine	https://hireforukraine.org/	На платформі є понад 2000 активних профілів творчих і технічних професіоналів, які залишились без роботи та доходу. Відтак, європейські роботодавці можуть знайти українських професіоналів.
6.	Базу збирає вакансії	https://t.me/bazuwork	Телеграм-канал, що формує базу вакансій по всій Європі за різними сферами.
7.	Ua Job Now	https://t.me/uajobnow	Телеграм-канал для пошуку роботи під час війни в Україні, Європі та дистанційно.
8.	Lobby X	https://thelobbyx.com/	Інноваційна платформа з працевлаштування українців, що передбачає формування мережі партнерства зі соціально-спрямованою складовою.
9.	UA Talents	https://www.uatalents.com/	Платформа працевлаштування для українців, які вимушено перемістилися до інших міст України чи за кордон. Серед партнерів ініціативи – Meta (Facebook), Bolt, Axel Springer Verlag, Zalando, StepStone. На старті сервісу були доступні 5000 вакансій.
10.	Jobs for Ukraine	https://jobsforukraine.net/	Академічні, наукові, мистецькі, професійні та позазататні робочі можливості для людей, які втратили роботу через війну. Вакансії у різних країнах.
11.	Pracuj.pl	https://www.pracuj.pl/	Польський сервіс з пошуку вакансій, який розробив окремий сегмент фільтру за пошуком вакансій для українців.
12.	Job Index	https://www.jobindex.dk/cms/jobs-for-ukraine	Тому ми в Jobindex створили цей сайт як для данських компаній, які хочуть запропонувати вакансії українським біженцям у Данії, так і для українців, які отримують унікальну можливість вийти на ринок праці Данії.
13.	Help Ukrainians – Jooble	https://helpukrainians.jooble.org/	Новий сервіс для пошуку роботи та публікації резюме українців за кордоном.

Джерело: сформовано на основі даних порталів з пошуку роботи

студентів, співпрацюючи з вісімнадцятьма німецькими університетами²¹.

Числення польські заклади вищої освіти пропонують продовження навчання українським студентам на безоплатній основі, зокрема Ягеллонський університет, що у Кракові.

Ukrainian Global University (UGU) – це глобальна мережа навчальних закладів, які об'єднують зусилля для відбудови України, підтримуючи українських старшокласників, студентів, науковців, викладачів

та надаючи їм стипендії, стипендії та програми аспірантури. Сервіс допомагає отримати високоякісну глобальну освіту в обмін на зобов'язання повернутися в Україну після закінчення навчання, щоб допомогти відновити країну²².

Висновки

В Україні зовнішня міграція є явищем не ситуативним, а історичним і традиційним: українська діаспора у світі налічує кілька десятків мільйонів,

²¹ Support UASstudents. URL: <https://support.uastudents.de/en/> (дата звернення: 27.04.2022)

²² Ukrainian Global University (UGU). URL: https://uglobal.university/for_students/ (дата звернення: 27.04.2022)

серед яких досить велика кількість тих, хто підтримує постійний зв'язок з Україною, утворюючи таким чином своєрідну соціальну мережу.

В результаті анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі в Україні з'явився новий тип мобільності – внутрішньо переміщені особи, що призвело до перерозподілу населення між регіонами.

Міжнародна міграція в період до російського вторгнення 24 лютого 2022 року характеризувалась економічними мотивами, тобто основну частину становили трудові мігранти. Заяви про надання статусу біженців в країнах ЄС у 2015 році, порівняно з 2010 роком збільшились на 60%, проте у загальній частці міжнародних мігрантів становили всього 0,2%.

Загалом, у період 2014 – початку 2022 року для України характерні такі міграційні особливості:

- високий рівень виїзної трудової міграції;
- посилення тенденції тимчасової трудової міграції;
- поява в Україні нових форм мобільності;
- проблеми, пов'язані з адаптацією ВПО до нових місць проживання;
- зменшення кількості людей, які прибувають в Україну – як зворотна міграція громадян України, так і іноземна імміграція.

Натомість, розгортання повномасштабної війни в Україні спровокувало найшвидше зростання кризи біженців з часів Другої світової війни. Станом на сьогодні понад 5 мільйонів біженців покинули Україну, а 7,7 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами в межах України.

Європейський союз та його населення відреагували з безпрецедентною швидкістю та емпатією,

що характеризується масовою мобілізацією приватних та громадських ініціатив, запуском Директиви про тимчасовий захист. Усе це розгортається на тлі практично одностайного консенсусу та прийняття українських біженців. Це сформувало ситуацію, яка різко контрастує з тією, що виникла під час так званої «кризи біженців» 2015 року. США, Канада та Великобританія також створюють програми, які спрощують механізми надання притулку та захисту українцям.

У той час як багато країн призначення українських втікачів все більше усвідомлюють важливість комплексної імміграційної політики, все ще є значні можливості для вдосконалення в різних сферах інтеграційної політики.

Адже невідомо скільки втікачів з України вирішить залишитися назавжди. Це залежить від численних факторів, які зараз недосліджені. Досвід попередніх криз біженців у Європі та загалом у найрозвинутіших країнах свідчить про те, що частина тих, хто втікає від війни, залишається в приймаючих країнах на постійній основі. Проте це більш ймовірно, коли втікають цілі сім'ї, а у цьому випадку, шукачами притулку є, насамперед, жінки з дітьми.

Невизначеність спостерігається у розвитку російсько-української війни, та відповідно економічному потенціалі України. Тож кількісні твердження про масштаби міграційного потенціалу наразі не можуть бути зроблені на емпірично достовірній основі. У будь-якому випадку, ця війна також матиме далекосяжні наслідки не тільки для України, а й сусідніх країн та Європи загалом.

Інформація про авторів:

Винничук Роксолана Олександрівна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту персоналу та адміністрування
Національний університет «Львівська політехніка»
12, вул. Степана Бандери, м. Львів, 79000, Україна

Рубаха Ніна Валентинівна,

магістр кафедри менеджменту персоналу та адміністрування
Національний університет «Львівська політехніка»
12, вул. Степана Бандери, м. Львів, 79000, Україна

Information about the authors:

Vynnychuk Roksolana Oleksandrivna,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Human Resource Management and Administration
Lviv Polytechnic National University
12, Stepan Bandera str., Lviv, 79000, Ukraine

Rubakha Nina Valentynivna,

Master at the Department of Human Resource Management and Administration
Lviv Polytechnic National University
12, Stepan Bandera str., Lviv, 79000, Ukraine